

Kievitskoorts

H. J. Dum.

PLUVIER & VANNEAU

SIEBREN SIEBENGA

KIEVITS- KOORTS

OVER HET RAPEN VAN KIEVITSEIEREN
EN DE KIEVITENVANGST

NOORDBOEK

*Opgedragen aan Klaas Stapensea, 'aaisiker' in hart en nieren,
die mij inspireerde tot het schrijven van dit boek.*

© 2021 Siebren Siebenga | Uitgeverij Noordboek

Omslagontwerp Jelle F. Post
Boekverzorging Barbara Jonkers

ISBN 978 90 5615 694 5
NUR 435

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Noordboek, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl.

Noordboek is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

INHOUD

Woord vooraf — 6

Het veld in: uit het dagboek van de auteur — 9

- 1 De kievit, geliefd als broedvogel én jachtbuit — 13
- 2 Eieren en vogels als voedselbron — 28
- 3 Geen ei is gelijk — 36
- 4 Kievitseieren zoeken, het is een ‘ziekte’ — 41
- 5 De kunst van het kievitseieren zoeken — 57
- 6 Beroepseierzoekers — 64
- 7 Kievitseieren als handelswaar — 74
- 8 De jacht op en vangst van kieviten in Nederland — 81
- 9 Hulpmiddelen: lokvogels en ‘koaien’ — 97
- 10 Het eerste ei — 117
- 11 Teloorgang van een (Friese) traditie — 134
- 12 De toekomst van onze kievit — 143

Annex ‘It fjild yn’: ‘aaisikersferhalen’ van de schrijver — 152

Woord van dank — 163

Geraadpleegde bronnen — 165

Fotoverantwoording — 168

WOORD VOORAF

‘Wil je even kievitseieren gaan zoeken ‘achter de keallekamp?’

Het was eigenlijk meer een mededeling dan een vraag van mijn vader. Als het zover was dat de mest over het land werd gereden of de eg tevoorschijn kwam, moesten eerst de nesten met een stok worden gemarkeerd. Zo voorkwam je dat de eieren door deze werkzaamheden werden vernield.

Op het betreffende weiland achter de ouderlijke boerderij broedden altijd veel kieviten, maar ook grutto's, scholeksters en tureluurs brachten daar hun jongen groot.

Tijdens mijn lagereschooltijd heb ik daar ook mijn eerste kievitseï gevonden. Die herinnering staat nog scherp op mijn netvlies. Trots als een pauw weer vlug naar huis. De knecht, evenals mijn vader een ‘betûft aaisiker’, die van achter de boerderij goed zicht had op wat ik daar uitspookte, had het wel in de gaten en riep: ‘Maar gauw aan moeder laten zien.’

Onrust en gedrevenheid leidden ertoe dat ik vaak al voor schooltijd door de weilanden zwierf. Hoewel mij was geleerd goed op te letten waar de vrouwtjeskievit vandaan komt, kenmerkte mijn eierzoeken zich toen voornamelijk door het lopen langs greppels, de kansrijke plekjes. Het was zoeken op goed geluk, dat zo nu en dan een kievitseï opleverde.

Zo vond ik op een zaterdagochtend een nest met vier, een broed. De koning te rijk rende ik naar huis en vervolgens naar de woning van de schoolmeester. Ik had voor de tweede keer het eerste kievitseï van de school gevonden. Dat was helemaal bijzonder. Als beloning kreeg ik een mooi boek over de natuur, waarin op de eerste blanco pagina stond geschreven: ‘Aangeboden aan Siebren Siebenga vanwege het eerste kievitseï van de school, 1961.’

Zo ben ik besmet geraakt met het ‘lippe-virus’. Door de jaren heen heb ik mij het vinden van een kievitseï ‘op het gedrag van de vogel’ eigen gemaakt. En de rust gevonden om eerst even de kat even uit de boom te kijken alvorens het veld in te stappen.

Mijn zoon, behept met dezelfde liefde voor het eierzoeke, wees mij er eens fijntjes op dat een bepaalde kievit mij toch mooi ontkomen was, en raapte het ei. Het gaf me een gevoel van blijdschap. Ik had dit virus aan de volgende generatie kunnen doorgeven. Ook bij hem bleek het eierzoeke een leerschool voor de broodnodige weidevogelbescherming op het boerenland. Want om nesten te beschermen, moet je ze wel kunnen vinden. Nu het zoeken en rapen van kievitseieren niet meer is toegestaan, is daarmee ook deze leerschool verdwenen. Wie kan er straks nog een kievitsnest vinden om dit te beschermen?

De kievit, weliswaar niet de ‘kening fan de greide’, is niet alleen in ons land een bekende (weide)vogel, maar ook daarbuiten. Zijn zwart-witte beeltenis siert postzegels in binnen- en buitenland, is treffend op schilderijen afgebeeld, komt voor in ex libris en op grafstenen. Zijn uitgesproken gekuifde kop is in kunstwerken verwerkt, en hij is in gedichten bejubeld als lentebode. Hij wordt niet alleen bewonderd maar werd en wordt nog altijd belaagd. Zijn eieren werden verhandeld en stonden net als de vogel zelf in menig restaurant als delicatess op de menukaart. Hij diende als lokvogel bij het ‘wilsterflappen’ en zijn eieren werden nageemaakt en gebruikt als fopei. Duizenden raakten verstrikt in de netten van Nederlandse vogelvangsters, en hij is nog altijd doelwit voor Franse jagers. En dat terwijl de aantallen hard teruglopen door steeds intensiever gebruik van landbouwgrond en toenemende predatie. Ieder voorjaar wordt in Friesland traditiegetrouw nog altijd met de nodige ceremonie stilgestaan bij de vondst van het eerste kievitse. Mensen hebben wat met kieviten, het omgekeerde is ook waar.

Dit boek beschrijft die relatie en verhaalt over de jacht op en de vangst van kieviten en het rapen van hun eieren door de jaren heen.

Siebrén Siebenga

De Kievit; als er één vogel is waarover ratio en onderbuik in ieder geval in Nederland met elkaar in oorlog leven, is het die wel (Hans Mulder, 2017).

HET VELD IN

– *Uit het dagboek van de auteur* –

Wie met Klaas Stapensea het veld in gaat, ziet en hoort niet alleen kieviten, maar wordt ook overstelpt met ‘aaisikersferhalen’. Hij is ongelofelijk scherp, ziet vrijwel alles, en heeft een fotografisch geheugen. De vindplaats van het ‘twake’ bij de ‘Werkbijen’ in het voorjaar van 2014 weet hij nog feilloos te beschrijven. Ieder stuk land in zijn ‘krite’ voorziet hij van een min of meer toepasselijke naam. Voor de leek is er geen touw aan vast te knopen als hij het heeft over Werkbijen, het Paradijs, het Balkon en het Bejaardenhuis.

‘Het was die voorjaarsdagen in maart druk in het veld. Er stond weinig wind en een bleek voorjaarszonnetje maakte het aangenaam. Veel collega-eierzoekers hadden net als wij een paar dagen vrijaf genomen en beproefden hun geluk. Klaas stelde voor om te gaan kijken bij een erg groot langgerekt perceel grasland, dat nu niet direct uitnodigde om te gaan zoeken. Dit ruige weiland met pollen en geen greppels bood weinig houvast, zowel bij het op afstand markeren van een nest als bij het zoeken. Ook niet echt een weiland waar je kieviten verwacht, maar volgens Klaas zaten er wel zes paar.

We reden de auto in de dam en namen de tijd. We wilden de vogels goed ‘te plak’ hebben. Blind zoeken was hier onbegonnen werk. De kijker was nu een onmisbaar instrument. En zelfs met kijker viel het niet mee. Op grote afstand zagen we twee vrouwtjeskieviten wat rondstappen. Dat was alles. Op de slootwal van het aangrenzende grasland stond wel een mooie ‘âldhij’. Maar er gebeurde niets dat houvast bood. De thermosfles maar eens aangesproken. Het eerste bakje smaakt altijd het

best. Klaas, fanatiek als hij is, gunde zich geen tijd om koffie te drinken. Hij hield de vogels voortdurend in de gaten. Een van de twee wijfjes was ineens verdwenen. Alleen het kuifje was af en toe zichtbaar. Het leek erop dat ze op het nest was gaan zitten. Even later stond ze weer. Pikte een paar maal, wat leek op strootje smijten. Leek op, want de anders zo kenmerkende schokkende kopbeweging konden we vanwege de grote afstand niet goed waarnemen. Het was in ieder geval een kansje. Klaas had de plek zo goed mogelijk uitgepeild. Vanuit de auto gezien net links van een plek met lang, ruig bruinachtig gekleurd gras. Als we vanuit de auto de lijn naar een dam achter in het land zouden aanhouden, moest het lukken.

We bleven rustig wachten op wat er verder ging gebeuren. Veel dichterbij kwam een wijfje aanvliegen, liep een eindje met stevige tred en ging zowat een meter naast een trekkerspoor op het nest zitten. Dat kon niet missen. Het trekkerspoor aanhouden en dan moest het ter hoogte van een wat meer donkergroen gekleurde rand in het weiland liggen. Zo, dat was kans twee. Aan de andere kant van het spoor zag Klaas ook een mooi 'jokje', zoals hij een wijfjeskievit pleegt te noemen. Waar die zo snel vandaan kwam hadden we niet gezien, maar hij had de vogel wel onmiddellijk in de peiling. Het was mij ontgaan. Evenals de vorige kievit ging ook deze op het nest zitten, zo'n tien meter naast het spoor schatten wij.

De kievit van de eerste waarneming was in geen velden of wegen meer te zien. Maar de 'âldhij' die we eerder op de slootwal hadden zien staan, benaderde nu een wijfje op zo'n twintig meter afstand van deze wal. Na het treden ging het wijfje diep zitten in het gefreesde slootafval wat daar op het land lag. Het leek dat ze op het nest zat, maar toch waren we er niet zeker van. Ze zat te hoog.

We moesten nu toch maar eens een kijkje nemen, we hadden tenslotte vier kansjes gelokaliseerd. Maar zodra we het land in liepen, hadden we grote moeite om de uitgepeilde plekjes terug

te vinden. Dat langs het trekkerspoor was niet al te moeilijk, een nest met drie eieren. Bij het andere spoor bleek het een stuk moeilijker de eieren te vinden. We hadden het wijfje toen we ernaartoe liepen wel mooi zien afvliegen en wisten waar we moesten zoeken. Maar hoe we ook zochten, geen eieren. Dan maar een 'peilbuis' in de grond. Klaas had een paar markeringsstokjes meegenomen die hij gebruikt bij het mollen vangen. Die kwamen nu goed van pas.

Vervolgens op naar de eerste kans die we hadden gezien, links van het 'rûge gerske' met het lange bruine gras. Hoe we ook zochten, ook daar was niets te vinden. We raakten ook in de war over de plek die we in gedachten hadden. Ook hier maar een mollenstokje de grond in, ongeveer op de plek waarvan we dachten dat het nest moest liggen. Van het wijfje in het gefreesde slootafval konden we geen eieren vinden, alleen een paar lege nesten. Ook hier zetten we een mollenstok en daarna gingen we weer terug naar de auto. Het was nu wachten totdat de vogels weer terugkwamen bij het nest.

Dat er eieren moesten liggen was ons wel duidelijk, alleen we moesten ze nog 'even' vinden. De mollenstokjes moesten nu houvast bieden.

We namen de tijd en de zoveelste P.G.C. Hajenius werd in de brand gestoken. De vogel van het eerste kansje was inmiddels weer neergestreken, maar nu zo'n vijftig meter verder dan ons mollenstokje. Ze haspelde wat om, liep een eindje, pikte een grasje en smeed dat over haar rug. Dus toch een nest, maar een eind verder dan we eerder dachten.

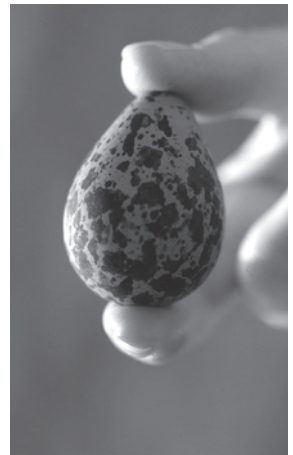
Inmiddels was onze kievit van de slootwal ook weer in beeld. Ze liep een eindje, pikte wat, gooide een strootje en vloog laag weer weg. Toch een kans dus. En het wijfje rechts langs het trekkerspoor werd nu getreden, maar afgaand op het mollenstokje iets minder ver het weiland in dan we hadden gedacht.

Nu hadden we dankzij de mollenstokjes wat meer informatie over de mogelijke nestplaatsen. Toen we richting de eerste

mollenstok liepen, zagen we de vrouwtjeskievit van het nest komen. Door het ruige vrij lange gras was het toch nog moeilijk te vinden. Eén ei. Juist dit ene gaf veel voldoening. Dat aan de rechterkant van het spoor was niet moeilijk te vinden, een ‘twake’.

Op de terugweg toch ook nog even gekeken bij de kievit op de slootwal, waar we ook een mollenstokje hadden geplaatst. Hoe we ook zochten, niks. Mogelijk dat de vogel nog moest leggen. Dat bleek inderdaad het geval. De dag erop vond Klaas daar een ei.

Terug bij de auto hebben we de ervaringen van die ochtend nog eens besproken. Evalueren is een groot woord. Doordat we die ochtend ruim de tijd hadden genomen de gedragingen van de vogels gade te slaan, om daar onze conclusies uit te trekken, vonden we in dat ene weiland, waar de meeste collega zoekers aan voorbij reden, zes kievitseieren. Mede dankzij de mollenstokjes van Klaas. Het bewijst maar weer eens dat eieren zoeken zoveel meer is dan eieren rapen.’

Hier is het de eierzoekeer om te doen.